

Η ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΑΚΕΤΟΥ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ – ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΜΕ ΤΟ Δ.Ε.Π.Π.Σ. ΚΑΙ ΤΟ Α.Π.Σ. ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Κούτσικος Ηλίας^{1,*} και Ασλανίδης Άρης²

¹Δρ Γεωφυσικός, Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Email: hkouts@pi-schools.gr

²Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός υπεύθυνος εκπαιδευτικής πύλης EducationPlace.gr, Μεταπτυχιακός φοιτητής του προγράμματος «Σπουδές στην Εκπαίδευση» του Ε.Α.Π., Email: info@educationplace.gr

Περίληψη

Από το σχολικό έτος 2009-2010 στα σχολεία της χώρας μας διδάσκεται νέο διδακτικό πακέτο (Βιβλίο Μαθητή, Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Τετράδιο Εργασιών) για το μάθημα της Γεωλογίας – Γεωγραφίας Β΄ Γυμνασίου. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η διερεύνηση του βαθμού εναρμόνισης του εν λόγω διδακτικού πακέτου με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) καθώς και με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) του μαθήματος.

Με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.), υιοθετήθηκε από το 2003 στην υποχρεωτική εκπαίδευση της χώρας μας η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης και ζητούμενο ήταν το να μετεξελιχθεί το εκπαιδευτικό σύστημα σε μαθητοκεντρικό, βιωματικό και δημιουργικό με όλους τους συντελεστές του (διδάσκοντες και διδασκόμενους) συμμετόχους, χώρος μάθησης, χαράς και ζωής και όχι μόνο στερεότυπης διδασκαλίας, ικανό να συμβάλλει στην αρμονική ένταξη των μαθητών στην κοινωνία.

Στην εργασία αυτή ειδικότερα επιχειρείται να αντιστοιχηθούν τα χαρακτηριστικά του νέου διδακτικού πακέτου σε σχέση με τις προδιαγραφές συγγραφής διδακτικών βιβλίων, όπως αυτές τέθηκαν από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Επιπλέον, διερευνάται η τήρηση στο νέο διδακτικό πακέτο των γενικών αρχών του ισχύοντος Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών και των ειδικών σκοπών και στόχων του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών του μαθήματος.

COMPATIBILITY OF THE NEW GEOLOGY-GEOGRAPHY'S DIDACTICAL PACK FOR B GRADE OF JUNIOR SECONDARY SCHOOLS WITH THE CROSS THEMATIC CURRICULUM FRAMEWORK FOR COMPULSORY EDUCATION AND THE COURSE CURRICULUM

Koutsikos Ilias ^{1,*} and Aslanidis Aris ²

¹Dr Geophysicist, Educational Consultant of the Pedagogical Institute, Email: hkouts@pi-schools.gr

²Teacher, Scientific coordinator of educational portal EducationPlace.gr, Postgraduate student - "Studies in Education" - Open University, Email: info@educationplace.gr

Abstract

Since the school year 2009-2010 the new didactical pack of Geology-Geography for B grade of junior secondary school (Student's book, Teacher's book, Homework book) has been taught in the Greek state schools. The aim of this study is to investigate the compatibility of the didactical pack at issue with the Cross Thematic Curriculum Framework for Compulsory Education and the course curriculum.

It was by virtue of the Cross Thematic Curriculum Framework for Compulsory Education in 2003 that the interdisciplinary approach to knowledge became an integral part of the country's compulsory education and the challenge was for our educational system to develop into a student-centered, experiential and creative one with both teachers and students participating in it, making

the school a lively and joyful learning environment and not a routine one, contributing to the smooth integration of students into society.

This study focus on the matching of the new didactical pack characteristics with the standard specifications as provided for by the Pedagogical Institute. Furthermore, the present study investigate the compliance of the new didactical pack with the general principles of the Cross Thematic Curriculum Framework for Compulsory Education in effect and the special aims and objectives of the course curriculum.

Λέξεις Κλειδιά: Γεωλογία – Γεωγραφία, Δ.Ε.Π.Π.Σ., Α.Π.Σ., Διδακτικό πακέτο

Key words: Geology – Geography, Cross Thematic Curriculum Framework for Compulsory Education, Curriculum, Didactical pack

1. Εισαγωγή

Η υποχρεωτική εκπαίδευση στη χώρα μας διέπεται σήμερα από το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) του κάθε μαθήματος – όπως αυτά αποτυπώνονται στα ΦΕΚ 303 & 304, τ. Β, 13/3/2003 και τροποποιήθηκαν-συμπληρώθηκαν με το ΦΕΚ 1196, τ. Β, 26/8/2003. Η προεργασία για τις αλλαγές στην εκπαίδευση ξεκίνησε το 1996 (Αγγελόπουλος, 2007) με την εκπόνηση του Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (Ε.Π.Π.Σ.) και με βάση αυτό το Πρόγραμμα, συντάχθηκαν το ισχύον Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το αντίστοιχο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών – όπως διαμορφώθηκαν τελικά στα ΦΕΚ που αναφέρθηκαν.

Σχετικά με το Α.Π.Σ., πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό αποτελεί νομικό, επιστημονικό και παιδαγωγικό κείμενο που προβλέπει τι πρέπει να διδάσκεται και πώς (Αγγελόπουλος, 2007) εκφράζοντας τους σκοπούς, τους στόχους και τις επιδιώξεις της εκπαίδευσης όπως προκύπτουν από τις επίσημες διατάξεις της πολιτείας, επομένως η επιτυχία του εκπαιδευτικού έργου θεμελιώνεται στην επιτυχή σύνταξη και λειτουργία του αναλυτικού προγράμματος (Γερογιάννης & Μπούρας, 2007). Ειδικότερα για τα νέα προγράμματα σπουδών γεωγραφίας για το δημοτικό και γεωλογίας – γεωγραφίας για το γυμνάσιο, αυτά κρίνονται ότι συμβαδίζουν τόσο με τις νέες αντιλήψεις για την επιστήμη της γεωγραφίας όσο και με τις σύγχρονες θεωρίες των επιστημών της Αγωγής (Κλωνάρη, 2002, όπ. αναφ. στο Λαμπρινός, 2009). Βέβαια, για τη γεωγραφία (Λαμπρινός, 2009) η εμπειρία διδάσκει ότι κανένα Α.Π. δεν εφαρμόστηκε σε όλη του την έκταση και έτσι σε ορισμένες περιπτώσεις τα Α.Π. γεωγραφίας παρέμειναν στα «χαρτιά». Ενδεικτικά, το Α.Π. του 2000 προϋπέθετε την ύπαρξη υποστηρικτικού υλικού για το μάθημα όπως νέους χάρτες, το οποίο όμως ποτέ δεν πήγε στα σχολεία (Λαμπρινός, 2009). Πρέπει να επισημανθεί ότι η γεωγραφική εκπαίδευση έχει περάσει από πολλές «περιπέτειες». Ως κατεξοχήν «δευτερεύον» μάθημα «ήσσονος» σημασίας (Κλωνάρη, 2002, Κατσίκης, 2001, Χατζημιχάλης, 2001, όπ. αναφ. στο Λαμπρινός, 2009), δεν έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην εφαρμογή των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών γεωγραφίας με αποτέλεσμα άλλοτε εφαρμόστηκαν όπως προβλέπεται και άλλοτε πλημμελώς ή ακόμη και κατά το ήμισυ (Ρέλλου & Λαμπρινός, 2004, όπ. αναφ. στο Λαμπρινός, 2009).

Γενικότερα, στο σημερινό σχολείο τα αναλυτικά προγράμματα στο σύνολό τους και τα διδακτικά εγχειρίδια μέσα από τα οποία αυτά υλοποιούνται αποτελούν το σύνολο των μορφωτικών αγαθών τα οποία εκφράζουν τους σκοπούς της Αγωγής όπως καθορίζονται από την επίσημη πολιτεία και με βάση τα οποία αυτό επιδιώκει την επίτευξή τους. Με άλλα λόγια, αναλυτικά προγράμματα και σχολικά εγχειρίδια εμπεριέχουν το σύνολο της σχολικής μόρφωσης και αποτελούν τον καθρέπτη του επιπέδου της παιδείας και του πολιτισμού ενός λαού (Γερογιάννης & Μπούρας, 2007). Σχετικά με τη σχέση αναλυτικού προγράμματος και σχολικού εγχειριδίου, μπορεί επιπλέον να αναφερθεί πως ένα αναλυτικό πρόγραμμα περιέχει μια φιλοσοφία παιδείας, έχει συγκεκριμένους σκοπούς και στόχους και προσπαθεί με τα κατάλληλα μέσα να τους πετύχει. Το αναλυτικό πρόγραμμα θα αρχίσει να παίρνει σάρκα και οστά όταν αναλάβουν οι συγγραφείς των σχολικών εγχειριδίων να εφαρμόσουν τις αρχές και να αναπτύξουν το περιεχόμενό του (Παπαντωνίου, 2009).

Με δεδομένη τη σύνδεση αναλυτικού προγράμματος και σχολικού εγχειριδίου, σε υλοποίηση των ισχυόντων αναλυτικών προγραμμάτων των μαθημάτων συγγράφηκαν νέα σχολικά εγχειρίδια για το σύνολο των μαθημάτων της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, τα οποία άρχισαν να χρησιμοποιούνται σταδιακά από το σχολικό έτος 2006-07 και μετά. Η ανάγκη συγγραφής νέων συμβατών με τα ισχύοντα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. βιβλίων ήταν επιβεβλημένη αφού σε πλήθος μαθημάτων, κυρίως του δημοτικού, οι μαθητές, οι πολίτες του αύριο (Παληγιάννης, 2003),

εκπαιδευόνταν στις αρχές του 21ου αιώνα με βιβλία μιας άλλης εποχής. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα (Παληγιάννης, 2003): «Σήμερα, είναι επιτακτική ανάγκη το ΥΠ.Ε.Π.Θ. να κινήσει άμεσα τις διαδικασίες για τη συγγραφή νέων και σύγχρονων διδακτικών εγχειριδίων, που θα υλοποιούν τους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος, θα προσφέρουν ερεθίσματα και κίνητρα στους μαθητές, θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους, ώστε να εξασφαλίζουν τη μέγιστη δυνατή μάθηση και τους βασικούς στόχους της αγωγής τους. Οι σύγχρονες διεθνείς προδιαγραφές για τα σχολικά εγχειρίδια προϋποθέτουν οι ομάδες συγγραφής τους να συγκροτούνται από επιστήμονες ειδικευμένους και να τηρούνται συγκεκριμένα δείκτες τεχνογνωσίας για την ποιότητα και τους τρόπους διάρθρωσης, εμφάνισης και εκτύπωσης των περιεχομένων τους».

Στα νέα σχολικά εγχειρίδια που συγγράφηκαν ανήκει και αυτό της Γεωλογίας – Γεωγραφίας Β΄ Γυμνασίου, το οποίο αποτελείται από Βιβλίο Μαθητή, Τετράδιο Εργασιών και Βιβλίο Εκπαιδευτικού συγκροτεί ένα ολοκληρωμένο διδακτικό πακέτο και άρχισε να χρησιμοποιείται από το σχολικό έτος 2009-2010. Στο τέλος της πρώτης χρονιάς χρήσης του, στα μηνύματα που έχουν ληφθεί από παιδιά και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αξιοποίησή του στη μαθησιακή διαδικασία υπερτερούν κατά πολύ τα θετικά. Στα πλεονεκτήματά του προσμετρώνται, μεταξύ άλλων: η σαφήνεια των κειμένων, η απλότητα γραφής, ο πλουραλισμός των δραστηριοτήτων, η ομαδοσυνεργατική του προσέγγιση, η πλήρης σε εποπτικό υλικό (χάρτες, φωτογραφίες κτλ.) υποστήριξη της διδασκαλίας του κάθε μαθήματος ανεξάρτητα από τυχόν ελλείψεις στο σχολείο, η συμβατότητά του λόγω της διάρθρωσής του ανά μάθημα (στόχοι, λέξεις-κλειδιά, δραστηριότητες ενεργητικής μάθησης, προσωπικό και προτρεπτικό ύφος γραφής, ερωτήσεις αξιολόγησης, παραθέματα, ανακεφαλαιωτικά κείμενα κτλ.) με βασικές αρχές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που επιτρέπει ακόμη και την κατ' οίκον μελέτη του μαθήματος σε περίοδο μικρής ή μεγάλης χρονικής απουσίας του παιδιού κ.ά. Ως μειονεκτήματά του αναφέρονται το εκτενές, σε μερικά από τα μαθήματα, κείμενο μελέτης και το μέγεθος των γραμμάτων εκτύπωσης στα ένθετα κείμενα.

Πρέπει να επισημανθεί ότι η συγγραφή σχολικών εγχειριδίων είναι μια σύνθετη και πολύπλοκη διαδικασία και πρέπει να θεωρηθεί ως μέρος της διαδικασίας παραγωγής της επιστημονικής γνώσης (Fleck, 1979, όπ. αναφ. στο Ριζάκη κ.ά., 2002) ενώ μεταξύ όσων λαμβάνονται υπόψη της κάθε συγγραφικής ομάδας πρέπει να είναι, μεταξύ άλλων, το αναλυτικό πρόγραμμα, οι θεωρίες μάθησης, τα ερευνητικά πορίσματα για τον εικονικό και γραπτό λόγο στα σχολικά εγχειρίδια κ.ά. (Ριζάκη κ.ά., 2002).

Προκύπτουν επομένως τα ερωτήματα: Πέρα από τα όποια σχόλια γι' αυτό, είναι (και αν ναι, κατά πόσο) εναρμονισμένο το συγκεκριμένο σχολικό εγχειρίδιο με τις αρχές του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τις επιταγές του Α.Π.Σ.; Τηρήθηκαν από τη συγγραφική ομάδα οι προδιαγραφές συγγραφής διδακτικών βιβλίων; Λήφθηκαν υπόψη της οι γενικές οδηγίες προς τους συγγραφείς των σχολικών βιβλίων; Η εργασία αυτή, με συντάκτες της ένα μέλος της συγγραφικής ομάδας και τον υπεύθυνο του υποέργου, σκοπό έχει να διερευνήσει περιεκτικά, με δεδομένο το περιορισμένο της έκτασης μιας εισήγησης, τα ερωτήματα αυτά και να οδηγηθεί σε κάποιες πρώτες διαπιστώσεις.

2. Δ.Ε.Π.Π.Σ., Α.Π.Σ., προδιαγραφές συγγραφής σχολικών εγχειριδίων και οδηγίες προς τους συγγραφείς

2.1 Το Δ.Ε.Π.Π.Σ.

Σύμφωνα με τις γενικές αρχές της εκπαίδευσης, όπως διατυπώνονται στο γενικό μέρος του Δ.Ε.Π.Π.Σ., η εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να διαμορφώνει συνθήκες που προάγουν τις αξίες της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ειρήνης και της ελευθερίας. Με την εκπαίδευση επιδιώκεται η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή και η επιτυχής κοινωνική ένταξή του, αφενός μέσα από τη συγκρότηση και αποδοχή κοινών αξιών και αφετέρου με την ανάπτυξη νοητικών, συναισθηματικών και ψυχοκινητικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Με την έννοια αυτή ο μαθητής καθίσταται ικανός να αντιμετωπίζει με επιτυχία προβλήματα και επιπλέον να διαμορφώνει άποψη και να λειτουργεί ως υπεύθυνος και ενεργός πολίτης σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο και απαιτητικό κοινωνικό περιβάλλον. Κύριοι άξονες αυτής της προσπάθειας θα πρέπει να είναι:

- Η παροχή γενικής παιδείας.
- Η καλλιέργεια των δεξιοτήτων του μαθητή και η ανάπτυξη των ενδιαφερόντων του.
- Η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης για όλους τους μαθητές.

- Η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.
- Η ευαισθητοποίηση για την αναγκαιότητα προστασίας του περιβάλλοντος και η υιοθέτηση ανάλογων πρότυπων συμπεριφοράς.
- Η προετοιμασία για την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας.
- Η φυσική, ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη.
- Η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας ειρήνης και η διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Για την επίτευξη των παραπάνω επιλέγεται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. η διαθεματική προσέγγιση η οποία για την επίτευξή της πρέπει να υποστηρίζεται από μεθόδους ενεργητικής απόκτησης της γνώσης, οι οποίες εφαρμόζονται κατά τη διδασκαλία κάθε γνωστικού αντικείμενου και εξειδικεύονται στις διαθεματικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της διδασκαλίας κάθε θεματικής ενότητας.

Ειδικότερα στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. Γεωλογίας – Γεωγραφίας, επισημαίνεται ότι σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωλογίας – Γεωγραφίας είναι να αποκτήσουν οι μαθητές τις βασικές γνώσεις και να εξοικειωθούν με μεθόδους που συμβάλλουν στην κατανόηση της δομής του χώρου και διευκολύνουν την ερμηνεία των αλληλεπιδράσεων και αλληλεξαρτήσεων που αναπτύσσονται μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος. Παράλληλα επιδιώκεται η αποδοχή/υιοθέτηση πανανθρώπινων αξιών και η διαμόρφωση θετικών στάσεων τόσο απέναντι στο άμεσο περιβάλλον τους όσο και απέναντι άλλων λαών του πλανήτη. Οι γενικοί στόχοι του μαθήματος ομαδοποιούνται με βάση τους άξονες Γνώση και Μεθοδολογία, Συνεργασία και Επικοινωνία, Επιστήμη και Τεχνολογία στην καθημερινή ζωή με βάση όσα αναφέρονται στο Γενικό Μέρος του Δ.Ε.Π.Π.Σ. των Φυσικών Επιστημών. Ενδεικτικά, μερικοί από αυτούς, μεταξύ πολλών άλλων, είναι:

Γνώση και μεθοδολογία

- Να αναγνωρίζουν φαινόμενα τα οποία σχετίζονται με τους γεωλογικούς παράγοντες και επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τις σχέσεις του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον (ηφαίστεια, εκρήξεις, σεισμοί, σχηματισμός εδάφους).
- Να διακρίνουν την οργάνωση και κατανομή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο χώρο και να συνειδητοποιούν τη σημασία που έχει η ορθολογική διαχείριση του χώρου και η προστασία του περιβάλλοντος.
- Να αναγνωρίζουν τη σημασία των χαρτών ως εργαλείων μελέτης του χώρου και προγραμματισμού μελλοντικών ενεργειών του ανθρώπου.
- Να χρησιμοποιούν εξειδικευμένες μεθόδους μελέτης των γεωγραφικών δεδομένων (αξιοποίηση και σχεδιασμός χαρτών, ερμηνεία στατιστικών δεδομένων κτλ.).
- Να συγκεντρώνουν κατάλληλες πληροφορίες για συγκεκριμένα προβλήματα, να τις επεξεργάζονται, να καταλήγουν σε συμπεράσματα και να διατυπώνουν προτάσεις.

Συνεργασία και επικοινωνία

- Να παρατηρούν, να καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους και να τις παρουσιάζουν προφορικά ή και γραπτά.
- Να συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους, τον εκπαιδευτικό αλλά και με άτομα έξω από την σχολική μονάδα για την πραγματοποίηση συγκεκριμένων εργασιών.
- Να παρουσιάζουν τις πληροφορίες που συγκεντρώνουν, τις παρατηρήσεις, τις σκέψεις ή τα συμπεράσματά τους με σωστό προφορικό ή γραπτό λόγο χρησιμοποιώντας σχέδια, απλούς πίνακες ή ιστογράμματα κ.ά.

Επιστήμη και καθημερινή ζωή

- Να χρησιμοποιούν την κατάλληλη ορολογία (γεωγραφικό λεξιλόγιο) ώστε να εκφράζουν με ακρίβεια τις σκέψεις τους (γραπτά ή/και προφορικά).
- Να εφαρμόζουν τη γεωγραφική γνώση σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο και να αναγνωρίζουν τη συμβολή της Γεωλογίας και Γεωγραφίας στη βελτίωση της ποιότητας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος.

2.2. Το Α.Π.Σ. του μαθήματος

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος (αν και υπάρχουν λάθη υπολογισμού των διδακτικών ωρών σ' αυτό που ενημερωτικά αναφέρονται στα εντός

παρενθέσεων σχόλια) η ύλη για τη Β΄ Γυμνασίου αναπτύσσεται σε τέσσερις μεγάλες διδακτικές ενότητες, οι οποίες είναι:

- Οι χάρτες (5 διδακτικές ώρες). Περιλαμβάνει την εφαρμογή γνώσεων και δεξιοτήτων στη μελέτη της Ευρώπης, τη διερεύνηση της σχετικής θέσης τόπων, τη διαίρεση των χαρτών και την εφαρμογή τους στη μελέτη και λύση υποθετικών προβλημάτων (για παράδειγμα, στον προγραμματισμό έργων).

- Το φυσικό περιβάλλον της Ευρώπης (Σχόλιο: Στο σημείο αυτό του Α.Π.Σ. αναφέρονται για την ενότητα 17 διδακτικές ώρες, όμως αυτές είναι 19 όπως εύκολα προκύπτει από την άθροιση των σχετικών ωρών στην αναλυτική παρουσίαση των θεματικών ενότητων που ακολουθεί στο Α.Π.Σ.). Αναπτύσσεται με την ίδια λογική που περιγράφηκε στην προηγούμενη τάξη (Σχόλιο: Δηλαδή έχει ως αντικείμενο τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος και περιλαμβάνει τις αναγκαίες για τη γεωγραφική μελέτη γνώσεις γεωλογίας) και περιλαμβάνει τη μελέτη χαρακτηριστικών, κατά περίπτωση, χωρών.

- Οι κάτοικοι της Ευρώπης (12 διδακτικές ώρες). Εξετάζει τον πληθυσμό της Ευρώπης, την εξέλιξή του στο χρόνο, τη γεωγραφική κατανομή του, την πολιτική διαίρεση της ηπείρου (Σχόλιο: Στην αναλυτική παρουσίαση των θεματικών ενότητων που ακολουθεί στο Α.Π.Σ. αθροίζονται 11 διδακτικές ώρες).

- Οι οικονομικές δραστηριότητες των Ευρωπαίων (14 διδακτικές ώρες). Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει περιορισμένες σε έκταση πληροφορίες για την ανάπτυξη των διαφόρων τομέων της παραγωγής στον ευρωπαϊκό χώρο. Το κέντρο βάρους της ενότητας δε βρίσκεται στην απαρίθμηση προϊόντων και ποσοτήτων, αλλά στους παράγοντες, οι οποίοι καθορίζουν την ανάπτυξη των διαφόρων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Το σύνολο των διατιθέμενων ωρών ανέρχεται στις 48 (Σχόλιο: Στην αναλυτική παρουσίαση των θεματικών ενότητων που παράλληλα παρατίθεται στο Α.Π.Σ. αθροίζονται 49 διδακτικές ώρες).

Αναλυτικά, οι θεματικές ενότητες του αναλυτικού προγράμματος για τη Β΄ Γυμνασίου και οι διδακτικές τους ώρες προσδιορίζονται ως ακολούθως (Πίνακας 1):

Πίνακας 1. Θεματικές ενότητες Α.Π.Σ. και διδακτικές ώρες

Ενότητα	Θεματική ενότητα	Ώρες
Α΄ Ενότητα	Γεωγραφική και σχετική θέση	2
-//-	Μελέτη χαρτών της Ευρώπης	3
Β΄ Ενότητα	Η γεωλογική ιστορία της Ευρώπης	5
-//-	Οι φυσιογραφικές περιοχές της Ευρώπης	1
-//-	Οι θάλασσες που βρέχουν την Ευρώπη	2
-//-	Η Μεσόγειος	2
-//-	Το ανάγλυφο της Ευρώπης	3
-//-	Το κλίμα της Ευρώπης	1
-//-	Το κλίμα της Ελλάδας	1
-//-	Ποτάμια και λίμνες της Ευρώπης	2
-//-	Ποτάμια και λίμνες της Ελλάδας	1
-//-	Η φυσική βλάστηση της Ευρώπης	1
Γ΄ Ενότητα	Η πολιτική διαίρεση της Ευρώπης	1
-//-	Διοικητική διαίρεση της Ελλάδας	1
-//-	Ο πληθυσμός της Ευρώπης	1
-//-	Ο πληθυσμός της Ελλάδας	1
-//-	Πολιτισμικές διαφορές στην Ευρώπη	1
-//-	Οι μεγάλες πόλεις της Ευρώπης	1
-//-	Οι μεγάλες πόλεις της Ελλάδας	1
-//-	Οι βαλκανικές χώρες	3
Δ΄ Ενότητα	Η αγροτική παραγωγή στην Ευρώπη και στην Ελλάδα	4
-//-	Η βιομηχανική παραγωγή στην Ευρώπη και στην Ελλάδα	4
-//-	Οι υπηρεσίες στην Ευρώπη και στην Ελλάδα	4
-//-	Η Ευρωπαϊκή Ένωση	2

Στη διδακτική μεθοδολογία επισημαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι ο καθηγητής της Γεωλογίας – Γεωγραφίας θα πρέπει:

- Να προσεγγίζει το θέμα του με συγκεκριμένα παραδείγματα. Ενδεικτικά, η μελέτη του υδρογραφικού δικτύου της Ευρώπης διευκολύνεται, αν, στην αρχή του μαθήματος, ο καθηγητής ζητήσει από τους μαθητές να χωριστούν σε ομάδες, να καταγράψουν στην τάξη τα ποτάμια της ηπείρου και να σημειώσουν τους ορεινούς όγκους από τους οποίους πηγάζουν, τις χώρες που διασχίζουν και τις θάλασσες στις οποίες εκβάλλουν. Με την εργασία αυτή αποφεύγεται η απομνημόνευση πλήθους πληροφοριών, οι οποίες είναι βέβαιο πως θα ξεχαστούν σύντομα μετά τις εξετάσεις.

- Να αξιοποιεί στο μέγιστο το εποπτικό υλικό του διδακτικού βιβλίου (χάρτες, πίνακες, φωτογραφίες, ένθετα κείμενα) με κατάλληλα σχόλια και δραστηριότητες. Το ζήτημα αυτό έχει πολύ μεγάλη σημασία, γιατί το διδακτικό βιβλίο είναι για το μαθητή το βασικό εργαλείο μελέτης του μαθήματος. Επομένως, η ουσιαστική μελέτη θα διευκολυνθεί σημαντικά αν κάθε σελίδα του βιβλίου συνδέεται με συγκεκριμένες παρατηρήσεις, δραστηριότητες και σχόλια στην τάξη.

- Να προετοιμάζει με προσοχή το επόμενο μάθημα επιλέγοντας τις δραστηριότητες και το εποπτικό υλικό που εξυπηρετεί τους διδακτικούς στόχους της ενότητας και το επίπεδο των μαθητών του.

- Να αξιοποιεί στην τελική του αξιολόγηση (με την ολοκλήρωση μιας διδακτικής ενότητας ή με την ολοκλήρωση της διδακτέας ύλης) και δοκιμασίες όπως οι ακόλουθες: σχολιασμός πρότασης που είναι ορθή, λανθασμένη ή ελλιπής με αιτιολόγηση, παροχή στον μαθητή περιορισμένων όρων προκειμένου να συντάξει μια επιστημονικά τεκμηριωμένη πρόταση, παροχή στο μαθητή όρων που βρίσκονται σε διαφορετικές στήλες, τους οποίους καλείται να συνδυάσει (παράδειγμα: χώρες και πρωτεύουσες), αναγνώριση και ερμηνεία σε ένα διάγραμμα της ποσοτικής μεταβολής ενός μεγέθους σε ένα φαινόμενο με γεωγραφική διάσταση κ.ά.

Εξειδικεύοντας για το διδακτικό υλικό, αναφέρεται στο Α.Π.Σ. ότι αυτό αποτελείται από το Βιβλίο Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών (όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο) ενώ το διδακτικό υλικό για τον καθηγητή θα πρέπει να περιλαμβάνει το Βιβλίο του Καθηγητή.

Σχετικά με το Βιβλίο Μαθητή και το Τετράδιο Εργασιών, τονίζεται ότι τα διδακτικά βιβλία πρέπει να είναι συνοπτικά, ταυτόχρονα όμως πρέπει να αποτυπώνουν και να προσδιορίζουν με ακρίβεια τους σκοπούς που επιδιώκονται με τη διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος και με τον τρόπο γραφής τους να προτείνουν μεθοδολογία μελέτης στην τάξη. Με γνώμονα τα παραπάνω, κάθε διδακτικό εγχειρίδιο Γεωγραφίας ενδεικτικά πρέπει, μεταξύ άλλων:

- Να είναι διαρθρωμένο σε ενότητες, κατά το δυνατόν ίδιας έκτασης, των οποίων η διαδοχή να επιτρέπει τη συνέχεια και τη συνοχή στην παρουσίαση και επεξεργασία των διδασκόμενων εννοιών. Κάθε ενότητα είναι δυνατόν να περιλαμβάνει παραθέματα, δηλαδή μη εξεταζόμενα κείμενα, με την αναλογία τους να μην ξεπερνά το 20% περίπου της συνολικής έκτασης της ενότητας.

- Να επιτρέπει από τον εκπαιδευτικό διαφορετικών μοντέλων μάθησης ανάλογα με το θέμα και τα δεδομένα της τάξης, να είναι ανοικτό σε διαφορετικούς τρόπους αξιοποίησης του υλικού που παρέχει, να αναδεικνύει τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στη Γεωγραφία και στα αντικείμενα επιστημών.

- Να είναι γραμμένο σε γλώσσα σαφή και κατανοητή ώστε να εμπλουτίζει το λεξιλόγιο και να καλλιεργεί το γλωσσικό αισθητήριο του μαθητή.

- Να έχει κατάλληλη τυπογραφική εμφάνιση.

- Να είναι εμπλουτισμένο με κατάλληλο εποπτικό υλικό (φωτογραφίες, σχέδια, διαγράμματα), το οποίο θα πρέπει να υποστηρίζει αποτελεσματικά το κείμενο.

Σχετικά με το Βιβλίο Καθηγητή επισημαίνεται στο Α.Π.Σ. ότι ένα τέτοιο βιβλίο οφείλει να περιέχει, μεταξύ άλλων:

- Αναλυτικές ενδεικτικές διδακτικές ενέργειες για τη διδασκαλία όλων των εννοιών του σχολικού βιβλίου.

- Προτεινόμενο διδακτικό υλικό για κάθε ενότητα και τρόπο αξιοποίησής του.

- Υποδειγματικές απαντήσεις των ερωτήσεων, ασκήσεων, προβλημάτων του σχολικού βιβλίου.

- Προτεινόμενη βιβλιογραφία και άλλες πηγές πληροφόρησης (π.χ., δικτυακούς τόπους κτλ.).

2.3 Οδηγίες προς τους συγγραφείς των σχολικών βιβλίων

Πολλά από τα παραπάνω αναφέρονται και στις οδηγίες προς τους συγγραφείς των σχολικών βιβλίων. Στις οδηγίες επισημαίνονται ενδεικτικά μερικές θεμελιώδεις έννοιες που μπορούν να

αξιοποιηθούν στη διάχυση της διαθεματικότητας και για τις οποίες στο Α.Π.Σ. υπάρχουν προτεινόμενες δραστηριότητες. Έννοιες που καταγράφονται είναι: αλληλεπίδραση, διάσταση, επικοινωνία, μεταβολή, μονάδα-σύνολο, ομοιότητα-διαφορά, πολιτισμός, σύστημα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στις οδηγίες προσφέρεται παράδειγμα συγγραφής μιας ενότητας Γεωλογίας – Γεωγραφίας Β΄ Γυμνασίου στην οπτική της διάχυσης της διαθεματικότητας με την παράθεση δείγματος κειμένου με τίτλο: Χάρτες.

2.4 Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων

Στις προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων καταγράφεται ότι κατά τη συγγραφή των διδακτικών βιβλίων πρέπει απαραίτητα να λαμβάνονται υπόψη οι παρακάτω παράμετροι, οι οποίοι αναλύονται επίσης σε επιμέρους κριτήρια:

- Το περιεχόμενο του γνωστικού αντικείμενου και το αντίστοιχο Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Α.Π.Σ. Ενδεικτικά, τα διδακτικά βιβλία πρέπει να εκπονούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες των μαθητών.

- Οι σκοποί και οι στόχοι της σχολικής εκπαίδευσης. Ενδεικτικά, στα κείμενα και στις εικόνες των διδακτικών βιβλίων πρέπει να προάγεται η ισότητα των φύλων.

- Οι ανάγκες και οι δυνατότητες του μαθητή-αναγνώστη. Ενδεικτικά, τα διδακτικά βιβλία πρέπει να δημιουργούν ερεθίσματα και κίνητρα για αξιοποίηση και άλλων πρόσθετων πηγών πληροφόρησης και να περιλαμβάνουν κατάλληλες συσχετίσεις με άλλους τομείς γνώσης, πρέπει να περιλαμβάνουν απεικονίσεις για οπτική αναγνώριση και κατανόηση εννοιών, αλλά και σχήματα και διαγράμματα, ώστε να διευκολύνεται η μετάδοση μηνυμάτων ενώ πρέπει να χαρακτηρίζονται από κατάλληλη αξιοποίηση χρωμάτων, ώστε να είναι ελκυστικά και ευχάριστα.

- Οι αρχές της σύγχρονης διδακτικής κάθε γνωστικού αντικείμενου. Ενδεικτικά, τα διδακτικά βιβλία θα πρέπει να εκφράζουν συγκεκριμένη και συγκροτημένη αντίληψη και μεθοδολογία για τη διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου, να διευκολύνουν και να ενθαρρύνουν τις διαθεματικές προσεγγίσεις, με τις οποίες επιδιώκεται η ενδοθεματική και η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, να περιλαμβάνουν διδακτικές ασκήσεις που να συμβάλλουν στην κατανόηση των κρίσιμων γνώσεων, στην κατάκτηση βασικών εννοιών και γενικεύσεων που σχετίζονται με αυτές.

- Οι κειμενογλωσσικές προϋποθέσεις της κατανόησης. Ενδεικτικά, να δομείται το κείμενο της διδακτικής ενότητας με τρόπο που να διασφαλίζει τη νοηματική συνοχή και την πληροφοριακή πληρότητα, κάτι που σημαίνει ότι τα κείμενα στα οποία αναπτύσσονται έννοιες θα έχουν διαφορετική δομή από τα κείμενα που αναφέρονται σε διαδικασίες δράσης ενώ με σαφήνεια πρέπει να δομούνται οι παράγραφοι και να συνδέονται μεταξύ τους με τρόπο που να καθίσταται σαφής η πορεία ανάπτυξης του περιεχομένου.

- Τα τεχνοτυπογραφικά χαρακτηριστικά και οι δυνατότητες της σύγχρονης τυπογραφικής τέχνης. Ενδεικτικά, το κείμενο και οι κάθε είδους απεικονίσεις θα πρέπει να παρουσιάζονται με τρόπο ελκυστικό και ενδιαφέροντα για τον μαθητή ενώ ο σχεδιασμός των σελίδων του βιβλίου αλλά και του εξώφυλλου πρέπει να γίνεται με κριτήριο τα μηνύματα που επιδιώκεται να μεταβιβαστούν και τις δυνατότητες πρόσληψης των μηνυμάτων από τους μαθητές. Επιπλέον, ο μαθητής σε σύγχυση από μια αυθαίρετη και μη συστηματική και συνεπή διάταξη του κειμένου (επικεφαλίδες κεφαλαίων, παράγραφοι, πίνακες, διαγράμματα, γραφικές παραστάσεις, απεικονίσεις, κατάλογοι στοιχείων κ.ά.). Επιπλέον, οι απεικονίσεις και τα διαγράμματα θα πρέπει να έχουν σαφή αντιστοίχιση με το κείμενο, το οποίο θα πρέπει να κατέχει ποσοστό 40-50% της σελίδας με τον υπόλοιπο χώρο να καλύπτεται με απεικονίσεις αλλά και υποστηρικτικά-βοηθητικά κείμενα.

- Οι βασικοί κανόνες αισθητικής. Η αισθητική του βιβλίου θα πρέπει να είναι αποδεκτή γενικώς, αναβαθμισμένη και ανάλογη με την τάξη στην οποία απευθύνεται το βιβλίο.

- Το μέγεθος. Το μέγεθος του βιβλίου συνδέεται με τη βαθμίδα εκπαίδευσης, τις τάξεις στις οποίες απευθύνονται τα βιβλία και τις ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας. Στο Γυμνάσιο ο αριθμός των σελίδων του βιβλίου για μάθημα 2 ωρών διαμορφώνεται περίπου στις 150 σελίδες.

3. Διερευνώντας την εναρμόνιση του διδακτικού πακέτου Γεωλογίας – Γεωγραφίας Β΄ Γυμνασίου με το Δ.Ε.Π.Π.Σ., το Α.Π.Σ., τις προδιαγραφές συγγραφής σχολικών εγχειριδίων και τις οδηγίες προς τους συγγραφείς

Διατρέχοντας το διδακτικό πακέτο Γεωλογίας – Γεωγραφίας Β΄ Γυμνασίου και μελετώντας το σε σχέση με όσα αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, προκύπτει η διαπίστωση ότι ο βαθμός

εναρμόνιση αυτού του διδακτικού πακέτου με το Δ.Ε.Π.Π.Σ., το Α.Π.Σ., τις προδιαγραφές συγγραφής σχολικών εγχειριδίων και τις οδηγίες προς τους συγγραφείς είναι ιδιαίτερα υψηλός. Μερικά μόνο επιχειρήματα που συνηγορούν σ' αυτή τη διαπίστωση είναι και τα ακόλουθα:

- Η ανάγνωση του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και των στόχων που αφορούν γενικότερα τις Φυσικές Επιστήμες καταδεικνύει ότι η βασική διδακτική μεθοδολογία αυτού του σχολικού εγχειριδίου, η συνεργασία σε ομάδες, είναι απόλυτα συμβατή τόσο με τις αρχές του Δ.Ε.Π.Π.Σ. όσο και τις σημερινές επιστημονικές απόψεις για την εποικοδομητική διδασκαλία της Γεωγραφίας και ιδιαίτερα αποτελεσματική για την επίτευξη αυτών των στόχων. Ο ομαδοσυνεργατικός προσανατολισμός της μάθησης έχει ξεχωριστή σημασία για τα μαθήματα που εντάσσονται στις Φυσικές Επιστήμες (Σαμπάνη, 2002). Ειδικότερα, τα παιδιά που εργάζονται κατά ζεύγη ή κατά ομάδες για την επίλυση προβλημάτων, παράγουν περισσότερες επαρκείς λύσεις παρά όταν εργάζονται μόνα τους. Η κοινωνική διαδικασία της συζήτησης και του διαλόγου ενεργεί ως καταλύτης για τη σκέψη. Η ευκαιρία να προτείνουν, να απορρίψουν ή να ανακοινώσουν νέες ιδέες βοηθάει τους μαθητές να συνθέσουν και να σταθεροποιήσουν τη σκέψη τους. Η ομαδοσυνεργατική μάθηση προάγει την κοινωνική συνείδηση, την προσαρμογή στο ομαδικό πνεύμα, την αποδοχή της διαφορετικότητας, το σεβασμό στους ομαδικούς κανόνες, την ανάπτυξη ικανότητας συμβίωσης και την ενότητα δράσης. Τα παιδιά μαθαίνουν όταν το θέμα συνδέεται με προβλήματα και διαδικασίες του άμεσου περιβάλλοντος: φυσικού, κοινωνικού και ανθρωπογενούς. Αντλούν από αυτό πληροφορίες και συμβάλλουν στη βελτίωσή του (Σαμπάνη, 2002). Η επιλογή της ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης δεν ήταν επίσης ούτε πρωτόγνωρη ούτε μεμονωμένη σε σχέση με άλλα σχολικά εγχειρίδια. Σύμφωνα με την ομαδοσυνεργατική προσέγγιση έχουν συγγραφεί και τα ισχύοντα σήμερα σχολικά εγχειρίδια Γεωγραφίας Ε' και Στ' Δημοτικού, τα οποία και είχαν ήδη ξεκινήσει να διδάσκονται την περίοδο συγγραφής αυτού του εγχειριδίου. Επιπλέον, η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση σαφώς αναφέρεται ως ενδεδειγμένη διδακτική μέθοδος στο Α.Π.Σ. του μαθήματος και στο σημείο της προτεινόμενης διδακτικής μεθοδολογίας προς τον εκπαιδευτικό (με το παράδειγμα μελέτης των ευρωπαϊκών ποταμών, το οποίο αξιοποιήθηκε σχεδόν αυτούσιο από τους συγγραφείς στη δραστηριότητα 1 στο Συνεργάζομαι στην τάξη του μαθήματος 21 στο Βιβλίο Μαθητή).

- Το Βιβλίο Εκπαιδευτικού βρίσκεται σε απόλυτη αρμονία με τα αναφερόμενα στο Α.Π.Σ. του μαθήματος για το Βιβλίο Καθηγητή, και είναι υψηλού επιστημονικού και παιδαγωγικού επιπέδου. Με δεδομένο ότι ο εκπαιδευτικός οφείλει, σύμφωνα με το Α.Π.Σ., να προετοιμάζει με προσοχή το επόμενο μάθημα επιλέγοντας τις δραστηριότητες και το εποπτικό υλικό που εξυπηρετεί τους διδακτικούς στόχους της ενότητας και το επίπεδο των μαθητών του, η μελέτη του Βιβλίου Εκπαιδευτικού προσφέρει πολύτιμη στήριξη αφού περιλαμβάνει πλήθος πληροφοριών που μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδακτική διαδικασία. Αποτελείται από γενικό και ειδικό μέρος και για κάθε μάθημα περιλαμβάνονται σ' αυτό:

- Διδακτικοί στόχοι σε απόλυτη ομοιομορφία με τους στόχους της αντίστοιχης θεματικής ενότητας του Α.Π.Σ. Ανά στόχο προσφέρεται εκτενέστατο πληροφοριακό υλικό που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτικός στην τάξη. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ομαδοσυνεργατική προσέγγιση δεν ακυρώνει τον ρόλο του εκπαιδευτικού ούτε τον υποβαθμίζει, αντίθετα τον αναβαθμίζει ενώ τον διαφοροποιεί. Εξάλλου, αυτός είναι και ο λόγος που στο Βιβλίο Εκπαιδευτικού προσφέρονται πλήθος πληροφοριών ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν και να παρουσιαστούν από τον διδάσκοντα κατά τη διεξαγωγή του μαθήματος.

- Διδακτική προσέγγιση. Περιλαμβάνονται χρήσιμες πληροφορίες που αφορούν τις δραστηριότητες που υλοποιούνται ομαδικά στην τάξη.

- Διαθεματικές έννοιες του μαθήματος.

- Μαθήματα με τα οποία μπορούν να γίνουν συνδέσεις στο πλαίσιο της διαθεματικότητας.

- Προτεινόμενο σχέδιο εργασίας διαθεματικής δραστηριότητας.

- Απαντήσεις στις ερωτήσεις-δραστηριότητες του Βιβλίου Μαθητή.

- Απαντήσεις στις ερωτήσεις-δραστηριότητες του Τετραδίου Εργασιών.

- Τα περιεχόμενα και στα 3 βιβλία του διδακτικού πακέτου αποτελούνται από 4 ενότητες και ο αριθμός μαθημάτων τους είναι 48, με σχεδόν απόλυτη ταύτιση με τις θεματικές ενότητες του Α.Π.Σ. και σχεδόν ίδιους τίτλους. Σε δύο μόνο περιπτώσεις υπάρχουν διαφοροποιήσεις στη διάρθρωση των μαθημάτων σε σχέση με τις θεματικές ενότητες του Α.Π.Σ., αυτές οι διαφοροποιήσεις έγιναν αιτιολογημένα και είναι οι ακόλουθες:

- Οι 2 ώρες που αφορούν την Ε.Ε. μεταφέρθηκαν, μετά από ενημέρωση και έγκριση, από το τέλος της 4ης ενότητας (Οι οικονομικές δραστηριότητες των Ευρωπαίων) στην 3η ενότητα (Οι κάτοικοι της Ευρώπης) και αμέσως μετά το *Μάθημα 25. Η πολιτική διαίρεση της Ευρώπης*. Αυτό

έγινε για λόγους επικαιροποίησης (αφού το Α.Π.Σ. συντάχθηκε όταν η Ε.Ε. είχε 15 κράτη-μέλη και όταν γραφόταν το πακέτο είχε 27) και ομοιογένειας (αφού τα μαθήματα για την Ε.Ε. είναι προσφορότερο να βρίσκονταν μετά το μάθημα που αφορούσε γενικά τα κράτη της Ευρώπης).

– Οι 3 ώρες που αναφέρονταν στο Α.Π.Σ. για τις βαλκανικές χώρες έγιναν 2 χωρίς να παραληφθεί στόχος ή δραστηριότητα ώστε να αντιμετωπιστεί δυσαρμονία του ίδιου του Α.Π.Σ., όπου στη συγκεντρωτική αναφορά αναφερόταν σε 48 ώρες και στην αναλυτική παρουσίασή του αθροίζονταν 49.

- Οι δραστηριότητες στο διδακτικό υλικό μαθητή (Βιβλίο Μαθητή και Τετράδιο Εργασιών) ανά μάθημα είναι σε απόλυτη συμφωνία με τις προτεινόμενες ενδεικτικές δραστηριότητες της κάθε αντίστοιχης θεματικής ενότητας του Α.Π.Σ.

- Ακόμα και απλή φυλλομέτρηση του διδακτικού υλικού μαθητή (Βιβλίο Μαθητή και Τετράδιο Εργασιών) καταδεικνύει τη συνεπέστατη τήρηση όλων των προδιαγραφών που αναφέρθηκαν στο υποκεφάλαιο 2.4 *Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων*. Τελείως ενδεικτικά και σχετικά με τα τεχνοτυπογραφικά χαρακτηριστικά, στο εξώφυλλο κυριαρχεί εντυπωσιακή δορυφορική λήψη της Ευρώπης, πληροφορώντας έμμεσα ότι σήμερα επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας αξιοποιούνται σε πλήθος εφαρμογών (π.χ., εντοπισμός θέσης) αλλά και τη χαρτογραφία. Δεξιά παρατάσσονται χαρακτηριστικές φωτογραφίες από την Ευρώπη περιλαμβάνοντας σε ισορροπία θέματα από το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, την Ελλάδα και την Ευρώπη (φορτηγίδες στον Ρήνο, Όλυμπος, Γέφυρα *Χαρίλαος Τρικούπης*, Παρθενώνας, Λίμνη σε κρατήρα ηφαιστείου στην Ισλανδία, Αυτοκινητόδρομος στην Ουγγαρία, Πομπηία και Βεζούβιος, Συμπιεσμένα και πτυχωμένα γεωλογικά στρώματα σε ελληνική ακρογιαλιά, Πηνειός και κοιλάδα Τεμπών), που αντιστοιχούν σε όλο το εύρος της θεματολογίας του συγκεκριμένου σχολικού εγχειριδίου και συμβάλλουν σε ένα έντονο σε μήνυμα εξώφυλλο.

4. Σύνοψη

Καταγράφεται ότι τα αναλυτικά προγράμματα υλοποιούνται μέσω των σχολικών εγχειριδίων (Γερογιάννης & Μπούρας, 2007) όμως κάθε βιβλίο μπορεί να γραφτεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους (Καραμπάτσα κ.ά., 1997). Συνοψίζοντας όσα αναφέρθηκαν, το διδακτικό πακέτο Γεωλογίας – Γεωγραφίας Β΄ Γυμνασίου αναμφισβήτητα αποτελεί παράδειγμα που εντάσσεται στις παραπάνω επισημάνσεις και η διαφορετικότητα στη φιλοσοφία συγγραφής του καθώς και στη δομή διάρθρωσής του δεν συνεπάγεται τη μη τήρηση των σχετικών προδιαγραφών, το αντίθετο. Είναι σαφές πως σ' αυτό το διδακτικό πακέτο, αν και η φυσιογνωμία του είναι έντονα διακριτή σε σχέση με τη φυσιογνωμία αρκετών άλλων σχολικών εγχειριδίων που χρησιμοποιούνται σήμερα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ο βαθμός εναρμόνισής του με όσα καθορίζονται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ., στο Α.Π.Σ. του μαθήματος, στις οδηγίες προς τους συγγραφείς και στις προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων είναι ιδιαίτερα υψηλός. Συμπερασματικά, προκύπτει ότι η προσπάθεια τόσο των συγγραφέων όσο και του υπεύθυνου του υποέργου να υπάρξει ένα σύγχρονο, εύχρηστο, φιλικό σε μαθητές και εκπαιδευτικούς, εποικοδομητικό για τη μαθησιακή διαδικασία σχολικό εγχειρίδιο, προσανατολισμένο στην οπτική της αναβάθμισης της γεωλογικής και γεωγραφικής εκπαίδευσης στη χώρα μας, δεν έγινε αγνοώντας ή ξεπερνώντας τις επιταγές που είχαν τεθεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, αντίθετα έγινε σε πλήρη αντιστοιχία μ' αυτές και μέσα από τη γόνιμη, δημιουργική, μετά από αρκετή μελέτη και με πρωτοτυπία αξιοποίησή τους από τη συγγραφική ομάδα.

Ενθαρρυντικό κρίνεται και το γεγονός ότι σταθμίζοντας τα σχόλια που αφορούν το εν λόγω σχολικό εγχειρίδιο – και ιδιαίτερα την ομαδοσυνεργατική του προσέγγιση – μετά το πρώτο έτος χρησιμοποίησής του στη σχολική τάξη υπερτερούν τα θετικά, κάτι που δείχνει ότι αυτή η συγγραφική-παιδαγωγική πρόταση σε επίπεδο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης βρίσκει σημαντική ανταπόκριση.

Βιβλιογραφία

- Αγγελόπουλος Π., 2007: *Σχολικός εγγραμματισμός, αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και νέα σχολικά εγχειρίδια*. 2^ο Εκπαιδευτικό Συνέδριο «Γλώσσα, Σκέψη και Πράξη στην Εκπαίδευση», Ιωάννινα 19-21 Οκτωβρίου 2007. Διαθέσιμο στις 31/1/2010 στον δικτυακό τόπο <http://ipeir/pde.sch.gr/>
- Ασλανίδης Α., Γ. Ζαφειρακίδης και Δ. Καλαϊτζίδης, 2009: *Γεωλογία – Γεωγραφία Β΄ Γυμνασίου*. ΟΕΔΒ, Αθήνα.

- Γερογιάννης Κ. και Α. Μπούρας, 2007: *Σχεδιασμός Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών – Νέες Τάσεις*. Συνέδριο «Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας», Ιωάννινα 17-20 Μαΐου 2007. Διαθέσιμο στις 31/1/2010 στον δικτυακό τόπο <http://conf2007.edu.uoi.gr/Praktika>
- Καραμπάτσα, Α., Α. Κλωνάρη, Κ. Κουτσόπουλος, Κ.Μαράκη και Θ. Τσουνάκος, 1997: *Γεωγραφία Α΄ Γυμνασίου, Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. ΟΕΔΒ, Αθήνα.
- Λαμπρινός, Ν., 2009: *Σχετικά με τη διδασκαλία της Γεωγραφίας στο σχολείο*. Εκδόσεις Γράφημα, Θεσσαλονίκη.
- Παληγιάννης Β., 2003: *Σχολικά βιβλία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Διαθέσιμο στις 31/1/2010 στον δικτυακό τόπο http://www.ipem-doe.gr/ep_bima
- Παπαντωνίου Σ., 2009: *Αναλυτικά Προγράμματα*. Διαθέσιμο στις 31/1/2010 στον δικτυακό τόπο <http://www.sifk.org.cy>
- Ριζάκη Α., Π. Χαβιάρης και Μ. Χατζή, 2002: *Η Φιλοσοφία και η δομή των νέων σχολικών εγχειριδίων «Φυσικές Επιστήμες» για την Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού. Μια προσπάθεια υλοποίησης για τη διαθεματική προσέγγιση, τις στρατηγικές διδασκαλίας και τα μαθησιακά έργα*. 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΔΙΦΕ, Αθήνα 18-21 Απριλίου 2002.
- Σαμπάνη Σ., 2002: *Διαπολιτισμική προσέγγιση των αναλυτικών προγραμμάτων Φυσικών Επιστημών*. 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΔΙΦΕ, Αθήνα 18-21 Απριλίου 2002.
- ΦΕΚ 303 & 304, τ. Β, 13-3-2003: *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα. Διαθέσιμο στις 31/1/2010 στον δικτυακό τόπο <http://www.pi-schools.gr/programs/depps>
- ΦΕΚ 1196, τ. Β, 26-8-2003: *Τροποποιήσεις-συμπληρώσεις στα 303 και 304/13.3.2003 ΦΕΚ τ.Β΄ για το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Δημοτικού-Γυμνασίου*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα. Διαθέσιμο στις 31/1/2010 στον δικτυακό τόπο <http://www.pi-schools.gr/programs/depps>